

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ІНСТИТУТ МИСТЕЦТВ
КАФЕДРА ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор
з науково-методичної та навчальної
роботи

О. Б. Жильцов

« 31 » * 10 Р * 2019 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

КОМПОЗИЦІЯ

для студентів спеціальності 023 «Образотворче мистецтво, декоративне
мистецтво, реставрація»
освітнього рівня першого (бакалаврського)
спеціалізації «Декоративне мистецтво та художні промисли»

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02136554
Начальник відділу
моніторингу якості освіти
Програма № 2308/19
Жильцов
(підпис) (прізвище, ініціали)
«   » 20 19 р.

Київ – 2019

Розробник: Мостовщикова Дар'я Олегівна, викладач кафедри образотворчого мистецтва Київського університету імені Бориса Грінченка.

Викладач: Мостовщикова Дар'я Олегівна, викладач кафедри образотворчого мистецтва Київського університету імені Бориса Грінченка.

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри образотворчого мистецтва Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка

Протокол № 1 від «16» січня 2019 р.

Завідувач кафедри образотворчого мистецтва О. В. Школьна

Робочу програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми 023.00.01 «Образотворче мистецтво»

« ___ » _____ 2019 р.

Гарант освітньо-професійної програми 023.00.01 «Образотворче мистецтво» Г. В. Кузьменко

Робочу програму перевірено
« ___ » _____ 2019 р.

Заступник директора з науково-методичної та навчальної роботи А. О. Таранник

Пролонговано:

На 20__/20__ н.р. _____ (підпис) (_____) (ПІБ), « ___ » 20__ р., протокол № __

На 20__/20__ н.р. _____ (підпис) (_____) (ПІБ), « ___ » 20__ р., протокол № __

На 20__/20__ н.р. _____ (підпис) (_____) (ПІБ), « ___ » 20__ р., протокол № __

На 20__/20__ н.р. _____ (підпис) (_____) (ПІБ), « ___ » 20__ р., протокол № __

1.Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна	заочна
Вид дисциплін	Вибіркова	
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська	
Загальний обсяг кредитів/годин	3/90	
Курс	3	3
Семестр	6	6
Кількість змістових модулів з розподілом:	1	1
Обсяг кредитів	3	3
Обсяг годин, в тому числі:	90	90
Аудиторні	42	12
Модульний контроль	6	-
Семестровий контроль	-	-
Самостійна робота	42	78
Форма семестрового контролю	Залік	Залік

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання дисципліни «Композиція» є набуття знань з композиції, розвиток професійних навичок та композиційного мислення для самостійного творчого вирішення завдань художньої діяльності.

Завданнями вивчення навчальної дисципліни «Композиція» є ознайомлення з основами побудови різних видів композиції, розвиток уміння логічної побудови композиції, аналітичного мислення, здатності до самостійного аналізу створених композицій, розвиток уяви та естетичного смаку.

У результаті вивчення навчальної дисципліни відповідно до освітньо-професійної програми спеціальності формуються загальні та фахові компетентності:

Програмні компетентності	Код	Значення компетентності
Загальні компетентності	ЗК 1	Світоглядна: знання предметної області і розуміння специфіки професії; усвідомлення рівних можливостей з гендерних питань; здатність діяти з соціальною відповідальністю і громадянською свідомістю; здатність бути критичним та самокритичним.
	ЗК 6	Самоосвітня: здатність до самонавчання та самоосвіти як умови професійного самозростання та самовдосконалення.
	ЗК 7	Універсальна: здатність самостійно виявляти, висувати й вирішувати проблеми, планувати та розподіляти час; здатність застосовувати знання на практиці, приймати обґрунтовані рішення; готовність адаптуватися і діяти у нових ситуаціях, виявляти і брати на себе ініціативу, підтримувати та зміцнювати дух підприємництва, об'єктивно здійснювати самооцінку та оцінювати якість роботи інших.
Фахові компетентності	ФК 2	Естетико-культурологічна: здатність до естетизації середовища та активної участі у соціокультурному житті;

спеціальності (ФК)		здатність виявляти художні знання, які відображають видову специфіку та взаємодію візуальних мистецтв; здатність до формування сучасного художньо-творчого мислення, застосування набутих знань на практиці.
	ФК 3	Особистісно-креативна: здатність до самостійного прийняття сміливих рішень, генерування нових оригінальних ідей для досягнення творчих цілей; здатність до самокритики задля бажання досягти успіху.
	ФК 4	Художньо-творча: здатність до самовираження у галузі: станкового живопису, вільної, друкованої та комп'ютерної графіки, художньої кераміки, текстилю.

3. Результати навчання за дисципліною

Знання:

- основних законів, прийомів та засобів композиції;
- закономірностей палітри виражальних композицій;
- різноманітних методів роботи над практичними завданнями з використанням особливостей національних традицій школи образотворчого мистецтва.

Практичні навички й уміння:

- володіння навичками візуального сприйняття і створення фронтальних композицій;
- здатність виконувати з натури, по пам'яті та за уявою композиційні твори; здатність виконувати самостійну роботу в різних жанрах образотворчого мистецтва, використовуючи знання виражальних засобів «Композиції»;
- здатність використовувати у практичній діяльності досвід світового та вітчизняного візуального мистецтва, методів та авторських прийомів провідних художників; спрямованість на розкриття особистісного творчого потенціалу та самореалізацію.

Програмні результати навчання:

Код	Значення програмного результату
ПРН 1	Здатність діяти в соціумі з урахуванням світоглядних орієнтирів інших членів суспільства, організувати самостійне навчання і працю.
ПРН 2	Здатність усвідомлювати власну причетність до традицій і цінностей національної культури, спрямовувати власну творчість на актуальні проблеми соціуму, дотримуватися етичних принципів у професійній діяльності.
ПРН 3	Володіння методами міжособистісних комунікацій, дотримуючись норм толерантності. Здатність до творчого та професійно-ділового спілкування із застосуванням фахової термінології.
ПРН 4	Володіння знаннями в галузі сучасних інформаційних технологій, здатність застосовувати їх у професійній діяльності.
ПРН 5	Здатність здійснювати мистецьку та культурно-просвітницьку діяльність.
ПРН 6	Здатність до навчання та самостійної науково-дослідної діяльності
ПРН 7	Знання сучасних наукових досягнень, в тому числі у міждисциплінарній галузі, здатність вести самостійну дослідницьку діяльність у галузі мистецтва на базі отриманих знань з фахових дисциплін
ПРН 9	Уміння використовувати характерні особливості художньо-образної мови

	різних видів та жанрів візуального мистецтва, розуміння зв'язків образотворчого мистецтва з іншими видами мистецтва, природним і культурним середовищем життєдіяльності людини.
ПРН 15	Володіння фаховою термінологією, методами та прийомами професійної діяльності, здатність відповідати за результати своєї праці.
ПРН 17	Здатність взаємодіяти з оточуючим соціальним середовищем, будувати партнерські стосунки на засадах толерантності, взаємоповаги та співтворчості.

4. Структура навчальної дисципліни

Тематичний план для денної форми навчання

Назва змістових модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт					Самостійна
		Аудиторна					
		Лекції	Семінари	Практичні	Лабораторні	Індивідуальні	
Змістовий модуль I. Стилiстичнi особливостi пейзажного жанру							
Тема 1. Стилiстичнi особливостi пейзажного жанру в творчостi митцiв ХХ-ХХI столiття	2	2					
Тема 2. Аналіз картин художникiв.	8						8
Тема 3. Графічні пошуки майбутньої композиції пейзажу.	20			8			12
Тема 4. Ескізи. Пошук колірної гами.	10			10			
Тема 5. Власна інтерпретація пейзажу відомих митців.	8						8
Тема 6. Створення серії етюдів на передачу стану доби	14						14
Тема 7. Пейзаж	22			22			
<i>Модульний контроль</i>	6						
Разом	90	2		40			42
<i>Підготовка та проходження контрольних заходів</i>							
Усього	90	2		40			42

Тематичний план для заочної форми навчання

Назва змістових модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт					Самостійна
		Аудиторна					
		Лекції	Семінари	Практичні	Лабораторні	Індивідуальні	
Змістовий модуль I. Стилiстичнi особливостi пейзажного жанру							
Тема 1. Стилiстичнi особливостi пейзажного жанру в творчостi митцiв ХХ-ХХI столiття	4						4
Тема 2. Аналіз картин художникiв.							8
Тема 3. Графічні пошуки майбутньої				2			12

композиції пейзажу.						
Тема 4. Ескізи. Пошук колірної гами.			2			10
Тема 5. Власна інтерпретація пейзажу відомих митців.						14
Тема 6. Створення серії етюдів на передачу стану доби						14
Тема 7. Пейзаж			8			16
Модульний контроль	6					
Разом	90		12			78
Підготовка та проходження контрольних заходів						
Усього	90		12			78

5. Програма навчальної дисципліни Змістовий модуль 1

ТЕМА 1. (2год.) Лекція. Стилiстичнi особливостi пейзажного жанру в творчостi митцiв ХХ-ХХI столiття

Перегляд та аналіз стилістичних особливостей визначних митців (К. Моне, Е. Мане, О. Ренуар, Е. Дега, К. Пісарро, В. Ван Гог, П. Брейгеля, Ж. Брака, П. Пікассо, К. Коро та ін.).

Аналіз робіт класиків української живописної школи (Т. Яблонська, А. Куїнджі, С. Шишко та ін.)

Демонстрація стилізованих робіт сучасних художників України. Обговорення створених пейзажів митцями Національної спілки художників України.

Імпресіоністичні принципи в пейзажах кримських митців (В. Бернадський, Ф. Захаров, П. Столяренко, В. Толочко, А. Стрелов, С. Яровий та ін.).

Тенденції імпресіонізму в одеській живописній школі. Особливості кольорової гамми.

Важливість ідейного задуму в роботі над пейзажем. Передача стану. Вибір формату полотна для композиції в залежності від задуму. Послідовність ведення роботи.

Рекомендовані джерела:

Основна: [2], [3]

Додаткова: [3], [4]

ТЕМА 3. (8 год.) Графічні пошуки майбутньої композиції пейзажу.

Формат А5, графічні матеріали. Кількість – 10-15 шт.

Мета: закріпити вміння створювати композиції методом «від плями»; узагальнювати та композиційно вдало розміщувати сюжет у різних форматах; розвинути просторове мислення та образну уяву.

Завдання: виконати ескізні пошуки графічних тонових композицій використовуючи метод «від плями»; знайти врівноважену композицію

використовуючи різний формат (вертикальний, горизонтальний, квадрат) та різну лінію горизонту (високу, низьку) в залежності від задуму.

Відібрати з викладачем декілька найкращих варіантів.

Рекомендовані джерела:

Основна: [3], [4].

Додаткова: [2], [4]

ТЕМА 4. (10 год.) Ескізи. Пошук колірної гами.

Формат 20x30 см., полотно, олія. Кількість – 5 шт.

Мета: навчити передавати настрої у пейзажі за допомогою кольору; транслювати пейзаж на власну живописну мову; розвинути навички вдало компоувати зображення в різних форматах.

Завдання: по затвердженим графічним начеркам, створити пошуки кольорового вирішення композиції пейзажу в техніці олійного живопису.

Студенти спостерігають і вивчають природу, відкривають і пізнають її закони, гармонію форм, світла, кольору, тону, простору. У процесі роботи над пошуком кольорової гами студенти узагальнюють і типізують, тобто працюють над образом.

Ескіз можна назвати проектом картини. У ньому знайдено формат, є конструктивна схема майбутньої картини, колористичне вирішення, розроблена сюжетна канва (мотив), композиційний центр.

Рекомендовані джерела:

Основна: [1], [2]

Додаткова: [2], [3]

ТЕМА 7. (22 год.) Пейзаж.

Формат 50x60 см. (можливі інші розміри полотен в залежності від затвердженого ескізу), полотно, олія. Кількість – 2 шт.

Мета: навчити передавати настрої у пейзажі за допомогою кольору, закріпити знання про вплив світла на колір в пейзажному живописі; стилізувати та композиційно вдало розмістити у заданому форматі; транслювати побачений пейзаж на власну художню мову.

Завдання: Творчо підійти до вирішення пейзажу. Після знайдених вдалих графічних начерків та затверджених ескізів у кольорі, необхідно створити композицію в техніці олійного живопису.

Композиція може бути досить насичена деталями або ж акцентована лише на деяких ділянках форм, які бажано виділити. В основному стилізований пейзаж будується на спрощенні деталей, акценті на характерних лініях і обрисах. Можлива кількісна зміна зображуваних об'єктів, і варіації щодо кольорової гамми, якщо цього вимагає задум. На картині має відчуватись композиційна цілісність, коли жоден елемент не можна ні додати, ні вилучити, не змінивши загального враження.

Важливу роль у створенні пейзажу відіграють мотив, образ, точка зору, рівень очей, просторові плани, формат, перспектива, ритм, колорит, світло, тінь, рефлекс, композиційний центр.

Для вирішення композиції пейзажу важливо вибрати точку зору, розмістити горизонт. Низький горизонт допомагає підкреслити монументальність пейзажу, його величину. Високий горизонт дозволяє дати більш широку панораму пейзажу, більш повну картину.

Щоб вдало завершити практичне завдання, студентам необхідно виконати завдання для самостійної роботи. Вони пов'язані з аудиторною роботою та сприятимуть формуванню творчого підходу та композиційного мислення в процесі роботи над художнім твором.

Рекомендовані джерела:

Основна: [1], [6].

Додаткова: [2], [4].

6. Контроль навчальних досягнень

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів

Вид діяльності студента	Максимальна кількість балів за одиницю	Модуль І	
		Кількість одиниць	Максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	1	1	1
Відвідування семінарських занять	1	Не передбачено навчальним планом	
Відвідування практичних занять	1	20	20
Робота на семінарському занятті	10	Не передбачено навчальним планом	
Робота на практичному занятті	10	20	200
Лабораторна робота (в тому числі допуск, виконання, захист)	10	Не передбачено навчальним планом	
Виконання завдань для самостійної роботи	5	21	105
Виконання модульної роботи	25	1	25
Разом		-	351
Максимальна кількість балів:		351 + 125 (5 семестр) = 476	
Розрахунок коефіцієнта:		476 : 100 = 4,76	
Екзамен:		-	

6.2. Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання.

Модуль 1

ТЕМА 2 (8 год.) Аналіз картин художників.

Матеріали: папір А3, олівець, акварель, гуаш, пензель.

Кількість – аналіз 2 картин: копія, ахроматичний розбір, основні колірні плями (6 шт.)

Завдання: Розкласти картину (пейзаж) відомого художника на основні кольорові плями, зробити її тоновий ахроматичний розбір, проаналізувати співрозмірність світлих та темних частин, ритму.

Окремим студентам для полегшення аналізу тональних співвідношень, (при аналізі картин, натурної постановки, в пейзажі) можна скористатися

світлофільтром (червоне прозоре скло). Червоне світло скла «з'їдає» практично всі відтінки кольору, залишаючи тільки тональну градацію.

Мета завдання: навчити використовувати у практичній діяльності досвід світового та вітчизняного візуального мистецтва, авторських прийомів провідних художників; розвинути спостережливість, вміння аналізувати картини, відчуття гармонії та ритму.

Взаємозв'язок з тематикою аудиторної роботи. Дане завдання актуальне відразу після першого практичного заняття на якому студенти переглядають підходи до вирішення пейзажу різних художників. Глибинний аналіз композиції та тональний розбір (умовний поділ на чорне, біле, сіре) картин митців допоможе та надихне на створення власних графічних начерків.

Рекомендовані джерела:

Основна: [2], [3], [4].

Додаткова: [2].

ТЕМА 3 (12 год.) Графічні пошуки майбутньої композиції пейзажу.

Матеріали: папір А5, графічні матеріали. Кількість – 10 шт.

Завдання: створити серію графічних тонових композицій використовуючи метод «від плями»; знайти врівноважену композицію використовуючи різний формат (вертикальний, горизонтальний, квадрат) та різну лінію горизонту (високу, низьку) в залежності від задуму.

Мета: закріпити вміння створювати композиції методом «від плями»; узагальнювати та композиційно вдало розміщувати сюжет у різних форматах; розвинути просторове мислення та образну уяву.

Взаємозв'язок з тематикою аудиторної роботи. На практичному занятті студенти шукають вдалу композицію створюючи тонові ескізи під керівництвом викладача. Але цей пошук варто продовжити самостійно, тому що: по-перше, це є перший і відповідальний етап, в якому вирішується композиція, співвідношення світлих і темних плям, ритм. По-друге, на це завдання потрібно достатньо багато часу, і самостійна робота над ним дуже корисна, адже чим більше створених ескізів тим впевненіше себе студент почуває в пошуку композиції, з'являється легкість, сміливість та неочікувані сюжети. По-третє, виконана кількість практичних начерків – переходить в якість виконання, а з багатьох якісних начерків легше обрати вдалу композицію. Виконані начерки обговорюються з керівником та після затвердження одного з них, починається подальша робота в техніці олійного живопису.

Рекомендовані джерела:

Основна: [2], [3]

Додаткова: [1], [2].

ТЕМА 5 (8 год.) Власна інтерпретація пейзажу відомих митців

Матеріали: 20 на 30, полотно, олія. Кількість – 2 шт.

Завдання: Обрати пейзаж художника, створити копію та використовуючи його техніку створити власну роботу, але при цьому взявши

протилежний стан доби (Наприклад, якщо зображений день – потрібно спробувати знайти відтінки для вечора, якщо схід сонця – то захід, тощо).

Мета: навчити створювати пейзажі за уявленням; проаналізувати технологічні прийоми, гармонію кольорових плям, використаних художником при створенні пейзажу; спонукати до розвитку образного мислення, фантазії, уяви та пошуку власного стилю.

Взаємозв'язок з тематикою аудиторної роботи. Дане самостійне завдання корисне студентам на етапі створення етюдів в різних кольорових гаммах. Аналіз картини та власна інтерпретація іншого стану доби, може «підштовхнути» до знайдених цікавих кольорових співвідношень у власній роботі.

Рекомендовані джерела:

Основна: [2], [3]

Додаткова: [1], [2].

ТЕМА 6 (14 год.) Створення серії етюдів на передачу стану доби

Матеріали: 20 на 30, полотно, олія. Кількість – 3 шт.

Завдання: переглянути картини імпресіоністів (К. Моне «Стоги», «Руанський собор», тощо) та надихнувшись, обрати один сюжет (вид з вікна) та спробувати передати різну ступінь освітленості пейзажу при різній погоді, в різний час дня (ранок, обід, вечір), використовуючи різноманітну тональність своєї палітри. При виконанні етюду потрібно передати стан природи. Це «враження» варто зафіксувати використовуючи власну живописну мову, з особливою увагою прослідкувати та відобразити узагальнені плями світла та тіні.

Мета: навчити передавати настрої у пейзажі за допомогою кольору, закріпити знання про вплив світла на колір в пейзажному живописі; стилізувати та композиційно вдало розмістити у форматі; транслювати побачений пейзаж на власну художню мову; розкрити особистісний творчий потенціал студентів.

Взаємозв'язок з тематикою аудиторної роботи. Виконання даного самостійного завдання допоможе знайти цікаві кольорові співвідношення в залежності від стану природи та часу доби, які можна буде використовувати при створенні етюду на практичних заняттях.

Рекомендовані джерела:

Основна: [2], [3], [4]

Додаткова: [1], [2].

Критерії оцінювання рівня виконання завдань для самостійної роботи:

1. Оригінальність композиції;
2. Композиційна рівновага;
3. Повнота обсягу виконання;
4. Якість виконання;
5. Виявлення творчого підходу.

6.3. **Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання.**

Модульний контроль проводиться у формі практичної роботи, яка має на меті перевірити практичні навички студентів виконувати завдання.

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Критерії оцінювання	Кількість балів
Робота відповідає завданню, оригінальна за композицією, охайна. Можливі незначні похибки в моделюванні форми.	21-25
Робота відповідає завданню, відчувається творчий підхід до виконання, але є несуттєві недоліки в композиційних побудовах.	17-20
Достатній рівень виконання композиції, проте є суттєві композиційні недоліки, невдалий вибір графічних прийомів.	13-16
Робота частково відповідає завданню, невдалий вибір графічних прийомів, значні технічні помилки.	9-12
Низький рівень виконання роботи. Невиразність композиції, відсутність цілісності мотиву, неохайність виконання.	5-8
Робота не відповідає завданню, робота неохайна, значні композиційні та технічні, технологічні помилки, не завершена.	1-4

6.4. **Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання.**

У 6 семестрі семестровий контроль з навчальної дисципліни «Композиція» навчальним планом передбачений у вигляді заліку, який виставляється, як сума балів за всі форми роботи протягом року.

6.5. **Шкала відповідності оцінок**

Оцінка	Кількість балів
Відмінно	100-90
Дуже добре	82-89
Добре	75-81
Задовільно	69-74
Достатньо	60-68
Незадовільно	0-59

7. Навчально-методична карта дисципліни «Композиція»

6 семестр

разом 90 год., з них: лекції – 2 год., практичні заняття – 40 год., самостійна робота – 42 год.,
модульний контроль – 6 год.

Змістовий модуль І. Стилiстичні особливості пейзажного жанру

351 б.

Лекція	Практичні заняття	Самостійна робота
1. Стилiстичні особливості пейзажного жанру в творчості митців ХХ-ХХІ століття 1 б.	1. Графічні пошуки майбутньої композиції пейзажу. 44 б. 2. Ескізи. Пошук колірної гами. 55 б. 3. Пейзаж 121 б.	1. Аналіз картин художників. 30 б. 2. Графічні пошуки майбутньої композиції пейзажу. 50 б. 3. Власна інтерпретація пейзажу відомих митців. 10 б. 4. Створення серії етюдів на передачу стану доби. 15 б.
Разом – 1 б.	Разом – 220 б.	Разом – 105 б.
МК (перегляд) – 25 б.		
Разом – 351 б. + 125 б. (5 семестр) = 476 б.		
Коефіцієнт визначення успішності – 4,76		

8. Рекомендовані джерела

Основна:

1. Голубева О. Л. Основы композиции / О. Л. Голубева – М.: Сварог и К, 2008. – 144 с. (Наявний в електронному репозиторії Університету: <http://elib.kubg.edu.ua/1039/>)
2. Дагдьян К. Декоративная композиция / К. Дагдьян. - Ростов-на-Дону: «Феникс», 2008. – 314 с. (Наявний в бібліотеці Університету в кількості 2 примірників).
3. Кириченко М. А., Кириченко І. М. Основы образотворчої графоти / М. А. Кириченко, І. М. Кириченко. – К.: Вища школа, 2002. – 192 с. (Наявний в бібліотеці Університету в кількості 62 примірників).
4. Котляр В. П. Основы образотворчого мистецтва / В. П. Котляр. – К.: Кондор, 2006. – 200 с. (Наявний в бібліотеці Університету в кількості 40 примірників).
5. Яремків М. Композиція / М. Яремків. – Тернопіль: «Підручники і посібники», 2005. – 110 с. (Наявний в бібліотеці Університету в кількості 1 примірника).

Додаткова:

1. Бідняк М. М., Білінська О. Б. Архітектурна композиція / М. М. Бідняк, О. Б. Білінська. – Львів: «Львівська політехніка», 2011. – 152 с.
2. Гребенюк Г. Є. Основы композиції та рисунка / Г. Є. Гребенюк. – К.: Техніка, 2000. – 224 с.
3. Ковалев Ф. В. Золотоесечение в живописи / Ф. В. Ковалев. – К.: Вища школа, 2000. – 144 с.
4. Ніколаєва Т. О. Історія українського костюма / Т. О. Ніколаєва. – К.: Либідь, 2006. – 176 с.
5. Писанко М. М. Рух, простір і час в образотворчому мистецтві / М. М. Писанко. – К.: Мистецтво, 2000. – 128 с.

Електронні ресурси:

6. Словник образотворчого мистецтва. – Режим доступу: <http://slovari.yandex.ua/~книги/Словарь%20изобразительного%20искусства/Плакат/>